

Covid-19 Pandemi Sürecinin Ebeveyn-Çocuk İlişisine Etkisi *The Effect of the Covid-19 Pandemic Process on the Parent-Child Relationship*

Coşkun SAĞLIK^a , Halil ECER^b

ÖZ	ABSTRACT
<p>Bu araştırmanın amacı Covid-19 sürecinin ebeveyn çocuk ilişkisine etkilerinin nitel görüşmelerle ortaya konmasıdır. 6'sı ebeveyn 5'i çocuk olmak üzere toplam 11 kişi ile görüşülerek elde edilen veriler, Nvivo-12 programıyla analiz edilmiştir. Tümevarımsal analiz sonucunda elde edilen "Sorun Alanları" ve "Ailenin Fonksiyonel Yönleri" temaları/başlıkları altında ebeveyn çocuk ilişkisinin mahiyeti ortaya konmaya çalışılmıştır. "Sorun Alanları" başlığı altında 'eğitim sorunları', 'teknoloji bağımlılığı', 'aile ilişkilerindeki sorunlar' ve 'psikolojik sorunlar' alt başlıkları, "Ailenin Fonksiyonel Yönleri" başlığı altında ise 'ortak vakit geçirme' ve 'ailenin yapısal özelliği' alt başlıkları elde edilmiştir. Araştırma bulgularına göre pandemi sürecinde çocukların yaşadıkları sorun alanları, -ebeveynlerle çocukları arasında sürekli tartışma konusu olması sebebiyle- ebeveyn çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilemiştir. Pandemi sürecinde aile bireylerinin birbirlerine zaman ayırma durumu normal zamanlara göre değişiklik göstermediğinden 'ortak vakit geçirme' yönünden ailenin işlevsel olmadığı fakat oturmuş aile düzeni, iletişimin ve paylaşımın iyi olması, ev içi yaşam alanının geniş olması, aile bireylerinin dışarıya bağımlı olmaması gibi 'ailenin yapısal özellikleri' yönünden işlevsel olabildiği ortaya konmuştur.</p>	<p>The purpose of this research is to reveal the effects of the Covid-19 process on the parent-child relationship through qualitative interviews. The data obtained by interviewing a total of 11 people, including 6 parents and 5 children, were analyzed with the Nvivo-12 program. The nature of the parent-child relationship was tried to be revealed under the themes/headings of "Problem Areas" and "Functional Aspects of the Family" obtained as a result of the inductive analysis. Under the heading "Problem Areas", the sub-headings of 'educational problems', 'technology addiction', 'problems in family relations' and 'psychological problems', and under the heading of "Functional Aspects of the Family", 'spending time together' and 'structural characteristics of the family' subheadings has been obtained. According to the research findings, the problem areas experienced by children during the pandemic process have negatively affected the parent-child relationship -because of the constant discussion between parents and their children. It has been revealed that the family is not functional in terms of 'spending time together', since the situation of family members spending time with each other during the pandemic process does not change compared to normal times but that it can be functional in terms of 'structural features of the family', such as an established family order, good communication and sharing, being wide living space at home, and not being dependent on the outside life of family members.</p>
Anahtar Kelimeler	Keywords
Covid-19 pandemisi, Ebeveyn-çocuk ilişkisi, Aile düzeni.	Covid-19 pandemic, Parent-child relationship, Family order.

^a Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji ABD.
Email: csaglik49@gmail.com

^b Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji ABD.
Email: halil.ecer@outlook.com

1. Giriş

Toplumların işleyiş mekanizmaları çeşitli yapılar yoluyla sürdürülmektedir. Bu yapılar kültürel unsurları koruma ve toplumsal kodları gelecek kuşaklara aktarma, bireyin sosyalizasyonunu sağlama, bireye toplumsal rolleri öğretme, bireyi koruyup kollama, değişen düzene göre kendini yenileme gibi fonksiyonlarla toplumsal işleyişin sürekliliğini sağlamaktadır. Bu bağlamda toplumsal işleyişin sürdürülmesini sağlayan en önemli yapılardan birisi hiç şüphesiz ailedir. Çünkü aile toplumun en küçük yapı taşı olarak toplumsal normların aktarılması ve sosyalizasyonun sağlanması gibi misyonlara sahiptir. Bireyin kişiliğinin ve karakterinin şekillenmesine ve topluma adapte olmasına etkide bulunan ilk kurum olması (Sala, 2019: 40-46; Parsons, 2005: 142) sebebiyle aile kurumu önem arz etmektedir.

Aile kurumunu değerlendirmeye çalışan bazı kuramcılar, ailenin birey ve toplum açısından işlevlerini, sosyal, ekonomik, kültürel ve ideolojik yönünü ve aile içi etkileşimlerin ifade ettiği anlamları göz önünde bulundurarak aileye dair bazı teorik yaklaşımlar geliştirmişlerdir. Aslında toplumsal kurumları açıklamaya çalışan ve işlevselliğini tartışan makro ve mikro düzeyde birçok sosyolojik kuram olmasına (Arikan, 2018; Swingewood, 2010; Turner, Beeghley ve Powers, 2013; Wallace ve Wolf, 2018; Ritzer, 2010; Kinloch, 2014) rağmen bunlardan en önemli ve kayda değer kuramlardan bahsetmek yeterli olacaktır. Genel kabul gören yaklaşımlardan olan yapısal işlevselci yaklaşım, sembolik etkileşimci yaklaşım ve çatışmacı yaklaşım, aileye dair bazı önemli görüşler ortaya koymuşlardır.

İşlevselci yaklaşım, -her ne kadar başka kuramcılarının da katkısı olsa da- özellikle klasik sosyolojinin en önemli kuramcılarında olan Emile Durkheim'in (1994; 2015) görüşlerine dayanmaktadır. Durkheim başta olmak üzere bu yaklaşımın temsilcileri diğer toplumsal kurumlara olan bakış açısını aile için de savunmuşlardır. Aileyi, toplumsal işleyişin sürdürülmesi, kültürel kodların aktarılması, toplumun bütünlüğünün ve bireyin sosyalizasyonunun sağlanması gibi işlevleri dolayısıyla toplumun yararına olan bir kurum olarak değerlendirmişlerdir. Diğer bir deyişle aile ve evliliğin toplumun refahına ve toplumsallığın ayakta tutulmasına nasıl katkıda bulunduğu dair fikir yürütmüşlerdir (Henslin, 2015, s. 305). Her ne kadar günümüzde ailenin işlevsel yönü birey ve toplum açısından değişime ve aşınımına uğrasa da, ailenin bu değişime ve aşınımına rağmen toplum için başka işlevler yüklediğine dair fikirler, neo fonksiyonalistler tarafından savunulmaya devam edilmiştir. Örneğin Talcott Parsons'a göre sanayileşmenin artmasıyla birlikte ailenin üretim birimi olmaktan çıkıp tüketim birimi haline alması, geniş ailenin çekirdek aileye dönüşmesine ve ailenin geleneksel işlevlerini yitirmesine sebep olmuştur (Gökçe, 2017: 53). Fakat neo-fonksiyonalist yaklaşıma göre geleneksel işlevlerin yitirilmesi ailenin içini boşaltmaktan ziyade toplumsal işlevinin değişmesine ve modern toplumun gerektirdiği yeni ihtiyaçları karşılamasına yol açmıştır.

Bir diğer kuramsal bakış açısı olan sembolik etkileşimci yaklaşım, her ne kadar Max Weber, Charles H. Cooley, Georg Simmel ve Robert Park gibi kuramcılar tarafından temellendirilmiş olsa da (Wallace ve Wolf, 2018: 270-275), asıl olarak Georg Herbert Mead (1912) ve Herbert Blumer (1969)'in görüşleriyle sistemleştirilmiştir. Bu yaklaşımın temsilcileri aileyi daha mikro düzeyde değerlendirmiş, aile bireyleri arasındaki etkileşimlerin anlamlarını dikkate alarak bir açıklama şekli geliştirmişlerdir. Bireylerin aile içi etkileşimler dolayısıyla belirli tutum, davranış, karakter yapısı ve kişilik edindiklerini, zamanla aileye verilen anlamın ve etkileşimlerin değişmesiyle hem bu özelliklerin hem de ailenin yapısal ve işlevsel yönünün değişebileceğini belirtmişlerdir. Yani sürekli bir anlamlandırma ve yorumlama sürecinden geçen aile kurumu, bir uzlaşma unsuru olan toplumsal düzenin zamanla değişmesi ve başka bir uzlaşmanın sağlanmasıyla değişim geçireceği, bu durumun sonucu olarak da aileye verilen anlamın ve ailenin birey üzerindeki işlevlerinin değişeceği fikri

hakimdir. Sembolik etkileşimciler açısından aileyi ve dolayısıyla toplumsal düzenin her unsurunu düzenleyen, dizayn eden ve inşa eden bireylerin kendisidir. Diğer bir ifadeyle bireyler sembol ve simgelere verdikleri anlamlar üzerinde ortak bir uzlaşma sağlayarak gerçekliği inşa ederler. Bireyler tarafından sürekli inşa edilen gerçeklikler katı ve değişmez değildirler. Bu bağlamda aileye verilen anlamın değişmesiyle ailenin birey ve toplum için işlevinin bireyler tarafından tekrar ve farklı bir şekilde inşa edilebileceği düşünülmektedir (Yener, 2018: 871). Örneğin geniş ailelerin dağılmasıyla birlikte bireylerin aile kurumunu yeniden yorumlama ve anlamlandırılmaları sonucu farklı aile yapıları ve yaşayış tarzları gelişmiştir.

Son olarak Hegel, Karl Marks ve Friedrich Engels gibi düşünürlerin görüşlerine dayanan “çatışma kuramı”, özellikle sınıflar arası çatışmanın ortaya çıkardığı dinamiklerin toplumsal yaşamın her alanında var olduğuna atıfta bulunmuştur. Çatışmacı yaklaşım, aile dahil toplumsal olarak oluşturulmuş her kurum ve yapının, kapitalizm temelinde oluşmuş olan mevcut eşitsizlikleri içerisinde beslediği, devam ettirdiği ve bu eşitsizliklerin giderilmesini engellediği için bu kurum ve yapılarda çatışmanın kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. Bu hususta Engels (2015), kapitalizmin temelini oluşturan özel mülkiyetin çekirdek aileyi geliştirdiğini, üretim araçlarının ortak olarak kullanıldığı çağlarda aile kurumunun var olmadığını söylemiştir. Neo-Marksistlerden olan Louis Althusser (2003) ise devletin ideolojik aygıtları içerisinde aileyi de almış, devletin ideolojik yapılanmasının nesnel ve bilişsel olarak yeniden üretilmesine ailenin de katkı sunduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla aile, mevcut düzenin devamını sağlamak adına kurumsallaşmasıyla birlikte çatışmanın alanı haline gelmiştir. Ailede ebeveynler veya ebeveynlerle çocukları arasında sürekli bir çekişmenin ve anlaşmazlığın olmasının sebebi bu noktaya dayandırılmaktadır.

Çatışmayı daha çok ekonomik temele dayandırarak açıklayan Marksist kuramcılarının yanında aile içerisinde kadının eşitsiz konumuna vurgu yaparak aile kurumunu eleştiren feminist kuramı da çatışmacı yaklaşım içerisinde ele alabiliriz. Feminist kuramcılar, ailenin ataerki sistemi beslediğini ve toplumsal cinsiyet hiyerarşisini (erkeğin kadın üzerindeki üstünlüğü) devam ettirdiğini öne sürerek aileye karşı eleştirel bir yaklaşım sergilemişlerdir.

Bu minvalde ailede çatışmanın var oluş sebeplerini farklı kuramsal yaklaşımlar farklı şekillerde açıklamışlardır. İşlevselciler, toplumu ayakta tutan ailevi değerlerin yozlaşmasına, sembolik etkileşimciler aileye verilen anlamın zamanla değişmesine, çatışma kuramcıları ise özellikle kapitalizmin nesnel ve düşünsel/ideolojik yapılarının aile dahil toplumsal kurumların hepsinde devam ettirilmesine bağlamışlardır (Çabuk Kaya, 2012: 117). Her seferinde toplumsal düzeni ve istikrarı vurgulayan yapısal-işlevselcilerin aksine çatışma kuramcıları toplumsal hayatın doğal bir mücadele ve çatışma alanı olduğunu söylemişlerdir (Henslin, 2015: 306; Kasapoğlu, 2012, s. 14; Arıkan, 2018: 13).

Yukarıda açıklanan kuramlar aracılığıyla ailenin toplumsal işleyişin sürdürülmesindeki rolleri farklı açılardan değerlendirilmiştir. Ailenin bir toplumsal kurum olması sebebiyle işlevsel olan ve olmayan yönlerinin, bunun yanında bireyler açısından ifade ettiği anlamın tartışılması önem arz etmektedir. Çünkü aile hem bireyi kısıtlayan, şekillendiren ve sosyal dünyaya hazırlayan hem de güvence altına alan bir özellik taşımaktadır. Bu yönüyle baktığımızda aile bireyleri arasındaki ilişkilerin mahiyeti önemli bir husustur. Bu ilişkilerin yoğunluk miktarı gündelik hayatın normal işleyişinde daha azdır. Çünkü çocuklar dahil aile bireylerinin hepsi, zamanlarının büyük çoğunluğunu dışarıdaki meşguliyetlerle geçirmektedir. Aile bireyleri birbirleriyle kısıtlı süreler içerisinde ilişki yürütmektedir. Ebeveynler genellikle ev ve iş hayatı ile ilgilenmekte iken çocuklar daha çok okul ve sosyal hayatındaki meşguliyetlerle zaman geçirmektedirler. Ebeveyn ve çocuklar bir arada çokça zaman geçirmediğinden dolayı rutin bir hayatın içerisinde alışılmış düzenin

parçaları olarak hayatlarına devam etmektedirler. Dolayısıyla ebeveyn ve çocuklar arasındaki ilişkilerin olumlu veya olumsuz gidişatı da rutin bir boyutta işlemektedir.

Bu minvalde denilebilir ki rutin ve sıradan pratiklerin icra edilmesi, var olan düzende belirlenmiş kurallara veya alışkanlıklara göre ilerlemektedir. Nitekim etnometodologlar, gündelik hayatın alışılmış işleyişinde insanların uzlaşmış pratikler üzerinden hayatlarını idame ettirdiklerini söylemişlerdir. Sıradan insanların (etno) sağduyulu faaliyetleriyle (metotlar) her an oluşturulan ve üzerinde uzlaşılan gündelik hayat pratikleri (Swingewood, 2010: 295; Giddens, 2013: 172) etnometodolojik açıdan araştırılmaya değer bir husustur. Fakat normal işleyişin sekteye uğradığı zamanlarda bireyler arasındaki ilişkinin ne yönde ve nasıl etkileneceği, aynı zamanda düzeni tekrar nasıl inşa edecekleri de etnometodolojik olarak önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü bireylerin her an tekrar ve tekrar oluşturdukları toplumsal düzenin ani değişimlerle bozulması, alışılmış rutinleri bozguna uğrattığından insanlar arasında kaos ve karmaşaya sebep olmaktadır.

Toplumsal düzeni, dolayısıyla aile düzenini sekteye uğratan olaylardan birisi de Covid-19 salgınıdır. Olağan durumlarda normal bir işleyişe sahip olan aile ilişkileri, olağan dışı bir durum olan Covid-19 salgını sırasında ani bir değişime maruz kalmıştır. Eve kapanmalar ve insan ilişkilerindeki kısıtlamalar dolayısıyla hem ebeveynlerin hem de çocukların gündelik hayat pratikleri büyük bir değişime uğramıştır. Normal zamanlarda çocukların sorumluluğu aile, eğitim kurumu ve sosyal çevre tarafından paylaşılırken pandemi sürecinde bu sorumluluklar büyük oranda ebeveynler tarafından üstlenilmiştir. Bu durumun yanında okul ve sosyal hayatından uzaklaşan çocuklarla iş ve sosyal hayatından uzak kalan ebeveynlerin ev içinde ilişkilerinin yoğunlaşması, ebeveyn ve çocuklar arasında bazı gerilimlerin ve sorunlu mevzuların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ebeveyn ve çocukları arasında gerilimlerin ve sorunlu mevzuların artması ise ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkilerin bozulmasına yol açmıştır.

Covid-19 salgını sebebiyle bozulan aile ilişkilerini çatışmacı kuram açısından değerlendirmek mantıklı bir çıkarım sunmaktadır. Çünkü aile düzeninde meydana gelen ani değişimin getirdiği sorunlar salgının uzun süre devam etmesi sebebiyle kalıcı izler bırakmaya başlamıştır. Özellikle ebeveynlerin çocukları hakkında kaygılandıkları eğitim sorunu, teknoloji bağımlılığı gibi problematik alanlar, sürekli tartışma konusu olması nedeniyle ebeveyn çocuk ilişkisini de olumsuz yönde etkilemiştir. Ebeveyn ve çocukları arasında süreklilik arz eden sorunlu mevzular, aile bireyleri arasında birtakım anlaşmazlıklara ve çatışmalara sebebiyet vermiştir. Ayrıca aile ilişkilerinde yaşanan çatışmaların yanında gerek Covid-19 salgınının getirdiği olumsuzlukları en aza indirme gerekse aile bireylerinin bir araya gelme fırsatını yakalaması (normal zamanlarda aile bireylerinin dışarıdaki meşguliyetlerinin fazla olması ve uzak mesafelerde yaşamaları sebebiyle birbirlerine ayırdıkları zaman çok azdır) konusunda ailenin işlevsel olarak yararlarının olduğunu da belirtmek gerekir. Çünkü nihayetinde aile, modern öncesi dönemde olduğu gibi modern dönemlerde de işlevsel olarak bireylere katkı sunmaktadır. Bu sebeplere binaen denilebilir ki; Covid-19 salgını sürecinde ebeveyn çocuk ilişkisinin ne yönde etkilendiğini ortaya koyma amaçlı yapılan bu araştırmanın bulgularını teorik anlamda desteklemek için hem aileye dair yapısal işlevselci ve çatışmacı kuramdan hem de ani değişimin sebep olduğu düzensizliği anlamak adına etnometodoloji kuramından yararlanmak gerekir.

2. Yöntem

Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemin kullanılmasının nedeni, insanların düşünce, tutum ve davranışlarının derin bir analizinin, ayrıca insanların deneyimlerinin altında yatan spesifik anlamların ortaya konulmasını, nicel araştırma ve sayısal verilerle elde edilemeyecek

olan verilerin gün yüzüne çıkarılmasını sağlamasıdır. Nitekim nitel araştırma sonucu elde edilen cümleler, kelimeler, semboller ve fotoğraflar gibi esnek veriler, insanların dünyayı nasıl algıladıkları ve kendi dünyalarında nasıl deneyimler yaşadıklarıyla ilgili anlamlar, nicel araştırmanın strateji ve veri toplama tekniklerinden ziyade yorumlayıcı sosyal bilimin kullandığı yöntem ve teknikleri gerektirmektedir (Neuman, 2016: 224; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 47; Zengin ve Arpağuş, 2018: 29; Güler, Halıcıoğlu ve Taşğın, 2015: 39; Merriam, 2013: 13). Bu minvalde araştırmamızın amacı insanların yaşadıkları deneyimlerin altında yatan anlamlı sosyal gerçeklikleri her yönüyle analize tabi tutmak olduğu için, nitel araştırmanın yorumlayıcı ve esnek veri toplama teknikleri bu hususta bize faydalı olmaktadır.

2.1. Katılımcılar

Katılımcıların belirlenmesinde, nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan ve seçkisiz olmayan (olasılıksız) örneklem çeşitlerinden olan “amaçlı örnekleme” tekniği kullanılmıştır. Amaçlı veya amaca yönelik örneklem, derinlikli bir araştırma yapılabilmesi için çalışmanın amacına uygun olarak veri yönünden zengin durumların seçilmesini gerektirdiğinden (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014: 90) bu örneklem çeşidinin kullanılması makul görülmüştür. Covid-19 pandemisi sebebiyle zorunlu olarak evde çocuklarıyla birlikte zaman geçiren ebeveynlerin ve aynı şekilde ebeveynleriyle zaman geçirmek zorunda kalan çocukların bu araştırmada katılımcı olarak kullanılması, amaca uygun olarak örneklem gurubunun oluşturulduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan görüşmecilerin demografik bilgileri Tablo 1.’de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Katılımcılar	Cinsiyet	Meslek/Anne-Baba Mesleği	Yaş Aralığı	Eğitim Durumu	Çocuk Sayısı/Kardeş Sayısı	Aylık Gelir (TL)
E1	E	Memur	40+	Yüksek öğretim	2	4000+
E2	E	Memur	40+	Yüksek öğretim	3	4000+
E3	E	İşçi	40+	İlköğretim	2	3000-4000
E4	K	Çalışmıyor	40+	Yüksek öğretim	3	4000+
E5	K	İşçi	40+	Ortaöğretim	2	3000-4000
E6	K	Ev Hanımı	40+	Ortaöğretim	2	4000+
Ç1	K	Çalışmıyor-Diğer	7-12	-	3	-
Ç2	E	Ev Hanımı-Memur	13-18	-	4+	-
Ç3	E	Ev Hanımı-Memur	13-18	-	3	-
Ç4	E	Ev Hanımı-Memur	13-18	-	3	-
Ç5	E	Ev Hanımı-Memur	13-18	-	4	-

(“E” kod ismi ebeveynleri, “Ç” kod ismi ise çocukları belirtmek için kullanılmıştır.)

2.2. Veri Toplama Aracı, Tekniği ve Süreci

Veri toplama aracı olarak “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Ebeveynler ve çocuklar için ayrı görüşme formları hazırlanmış olup, ebeveynlere 9 soru (sondaj sorularla beraber 15 soru), çocuklara ise 8 soru (sondaj sorularla beraber 16 soru) sorulmuştur. “Görüşme tekniği” kullanılarak veriler toplanmıştır. Verilerin toplanması, Mart-Mayıs 2021 tarihleri arası olmak üzere

yaklaşık 2 aylık sürece tekabül etmiştir. Pandemi nedeniyle yüz yüze görüşmelerden ziyade telefonla görüşmeler tercih edilmiştir. Katılımcılara ilişkin görüşme bilgileri Tablo 2.'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcılara Ait Görüşme Bilgileri

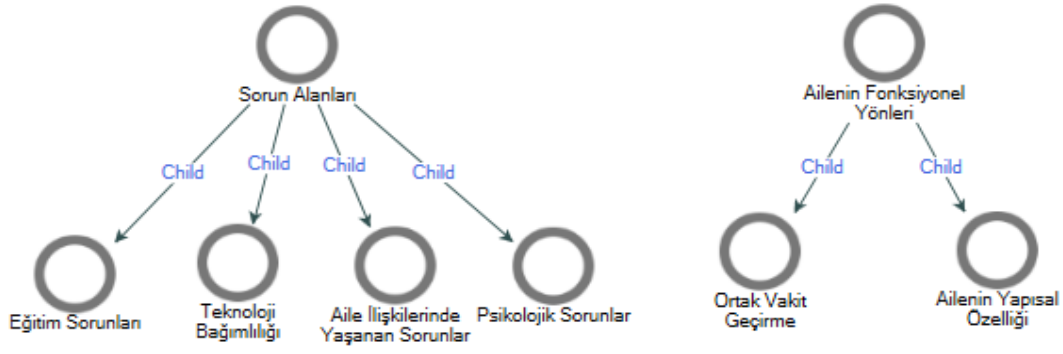
Katılımcılar ve Görüşme Bilgileri	Görüşme tarihi	Görüşme yöntemi/aracı	Görüşme yeri	Görüşme süresi
E1	10.03.2021	Yüz yüze	Kişinin işyeri	15 dakika
E2	12.03.2021	Yüz yüze	Kişinin işyeri	21 dakika
E3	12.03.2021	Yüz yüze	Kişinin işyeri	10 dakika
E4	23.03.2021	Telefonla	-	12 dakika
E5	30.03.2021	Telefonla	-	20 dakika
E6	31.03.2021	Telefonla	-	15 dakika
Ç1	28.03.2021	Telefonla	-	16 dakika
Ç2	17.04.2021	Telefonla	-	12 dakika
Ç3	08.05.2021	Telefonla	-	10 dakika
Ç4	08.05.2021	Telefonla	-	11 dakika
Ç5	08.05.2021	Telefonla	-	8 dakika

2.3. Verilerin Analizi

Yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen veriler, Nvivo 12 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda 2 tema ve bir temanın 4, diğer temanın ise 2 alt kategorisi elde edilmiştir. Verilerin tümevarımsal analizi sürecinde; kodlama tekniğiyle ilk olarak çok sayıda kodlar çıkarılmış, sonrasında ortak noktalarına göre gruplandırılan kodlar birleştirilerek kategoriler elde edilmiş, son olarak ta kategorilerin ortak noktaları bulunarak daha soyut düzeyde kavramlar olan temalara ulaşılmıştır. Bulgular kısmında kullanılan görsel ve şekiller, Nvivo 12 programı aracılığıyla oluşturulmuştur. Bulguların sunumunda tematik analiz, betimsel analiz ve içerik analizlerinden her birisinden farklı noktalarda yararlanılmıştır. Tümevarımsal bir metot kullanılması sebebiyle *tematik analiz*, her bir kategorinin açıklanmasında doğrudan alıntılar yapılarak kanıtlama yoluna gidilmesi sebebiyle *betimsel analiz*, bulguların daha anlaşılır kılınması amacıyla görüşmelerin içeriğinin yorumlanması nedeniyle de *içerik analizi* yapılmıştır.

3. Bulgular ve Yorum

Covid 19 pandemisi sürecinde evde birlikte çokça zaman geçirmek zorunda kalan ebeveyn ve çocukların birbirleriyle olan ilişkilerinin bu süreçten nasıl etkilendiğini tespit etmek amacıyla yaptığımız görüşmelerden elde edilen veriler analize tabi tutulduğunda aşağıdaki tema ve kategoriler elde edilmiştir. Sorun alanları ve ailenin fonksiyonel yönleri üzerinden ebeveyn-çocuk ilişkisinin mahiyeti ortaya konmaya çalışılmıştır.

Şekil 1. Tema ve Kategorilerin Hiyerarşik Dağılımı-Project Map.

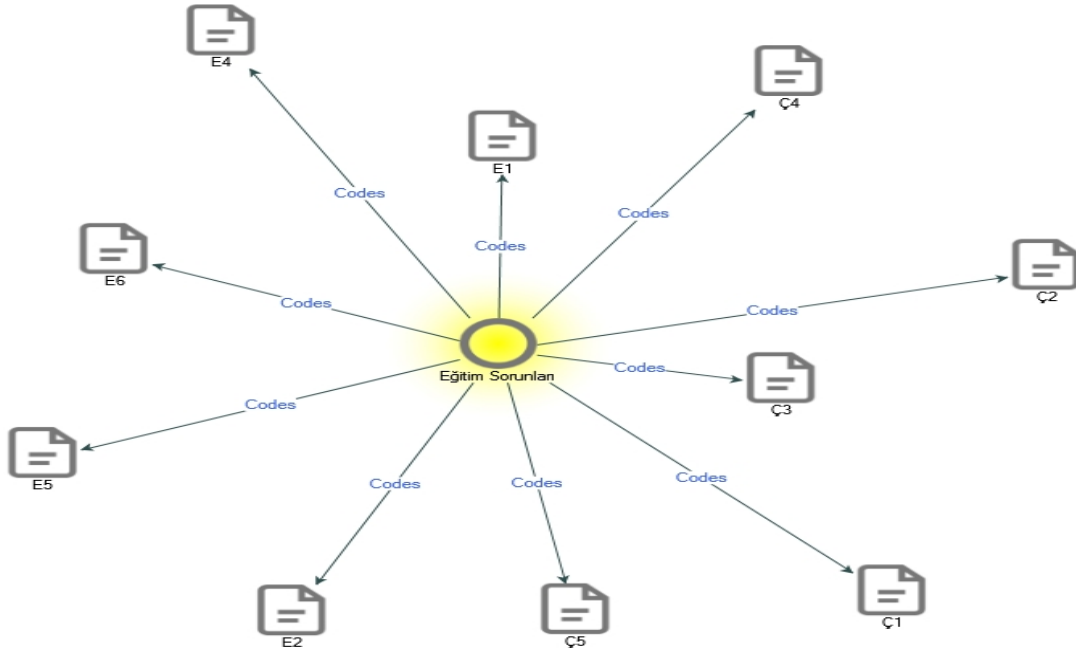
3.1. Sorun Alanları Üzerinden Ebeveyn Çocuk İlişisini Okumak

Şekil 2. "Sorun Alanları" Temasının Karşılaştırmalı Dağılım Grafiği

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere sorun alanları içerisinde en fazla paya sahip kısım, eğitim sorunlarıdır. Daha sonrasında sırasıyla teknoloji bağımlılığı, aile ilişkilerinde yaşanan sorunlar ve psikolojik sorunlar gelmektedir. Ebeveynlerle çocukları arasında sorun olan bazı konular aslında aile bireyleri arasındaki ilişkiyi etkileyen noktaları ortaya koymaktadır. Bu sorun alanları üzerinden, aile içerisinde ebeveynlerle çocuklar arasındaki tartışmaların ve kaygıların bu kişilerin ilişkilerine nasıl etkide bulunduğu analiz edilmiştir.

3.1.1. Eğitim Sorunları

Şekil 3. “Eğitim Sorunları” Alt Boyutuna Yanıt Veren Görüşmeci Türleri-Explore Diyagram

Şekil 3.’te görüldüğü üzere katılımcıların hepsi eğitim sorunları konusunda görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların en çok muzdarip oldukları eğitim sorunları, aynı zamanda ebeveyn çocuk arasındaki ilişkileri de zedeleyen en önemli sorun alanlarından birisidir. Bu başlık altında pandemi sebebiyle uzaktan eğitim şeklinde gerçekleştirilen eğitim sürecinin ebeveyn çocuk ilişkisine etkisi analiz edilmiştir. Konuya dair bazı doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

470

“Yani annem sınav ders konularında daha sinirli olmaya başladı. Ders konusunda daha çok yükleniyorlar bana. Annem babamdan daha hassas. Dersleri dinlemediğimi, anlamadığımı, umursamadığımı düşünüyorlar. Biraz kötü oldu dersler konusunda.” (Ç1).

“Korona öncesi döneme göre ders konusunda baya baskı yaptılar. Okula gittiğim dönemde ders çalıştığımı biliyorlardı o yüzden bir şey demiyorlardı ama şimdi okula gitmediğim için daha çok üstüme geliyorlar. Git test çöz diyorlardı ben gidiyordum ama daha çok yap diyorlardı.” (Ç2).

“Pandemi sürecinde hiç normal sağlıklı bir şey olmadı. Ben bu süreçte zaten çocukları evde zor tuttum. Böyle telefonlara yöneldiklerinden dolayı zorlu süreç yaşadım. Çünkü derse adapte olmadılar okula gidemediler. Çocukların şeyi bozuldu yani nevre döndü bozuldu yani. Çünkü okul hayatları eğitim hayatları söndü.” (E5).

“Valla biz evin içinde hep canlı ders ödev kavgası başladı. Tabi bocaladık ilk başta. Sonra baktım çocuk bunalıma doğru gidiyor. Öğretmenlerine de bildirdim. Biraz daha üzerinden elimi çektim ama yine aynı şey devam ediyor.” (E6).

Yukarıdaki alıntılara göre; uzaktan eğitim dolayısıyla evden ders dinlemek zorunda kalan çocukların derse adapte olamamaları sebebiyle ebeveynlerle çocukları arasında tartışma yaşandığı, korona öncesi döneme göre ebeveynlerin çocuklarına dersler konusunda daha fazla baskı yaptıkları ve hassaslaştıkları, bu konuda çocuklarla zaman zaman tartışmalar ve kavgalar yaşandığı ifade edilmiştir.

Eğitim konusunda çocukları hakkında kaygılanan ve hassaslaşan ebeveynler, zaman zaman çocuklarına baskı uyguladıkları için ebeveyn ve çocukları arasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Sınıf eğitiminin eve taşınması sebebiyle öğretmen rollerinin ve müdahale etme durumunun azalması, bu rol ve müdahalenin ebeveynler tarafından üstlenilmesine yol açmıştır. Öğretmenlerin otoritesini ve görevlerini yerine getirmeye çalışan ebeveynler, çocuklarına söz geçiremeyince karşılıklı olarak sorunların baş gösterdiği anlaşılmaktadır. Yine özellikle annelerin evde hem ev işleriyle hem de çocukların eğitimiyle uğraşmaları, ebeveynlerin yüklerini artırdığından ayrı bir stres ve kaygıya sebebiyet vermektedir. Bu stresli ve kaygılı ortam ise ebeveyn çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilediği, yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır.

şekil 4. Eğitim Konusunda şikâyetçi Olma ve Sorun Yaşama Durumu-Mind Map.

471

Son olarak şunu belirtmek gerekir ki; özellikle çocukların eğitim sorunlarından çok fazla etkilendikleri ve ebeveynlerden çocukları hakkında en fazla şikâyet edenlerin ise özellikle kadın görüşmeciler olduğu anlaşılmaktadır. Kadınların eğitim sorunlarından ve bu sebeple de çocuklarıyla yaşadıkları sıkıntılardan çok fazla şikayetçi olmalarını, ev içerisinde çocuklarla en fazla muhatap olan kişilerin anneler olmasına bağlayabiliriz. Ayrıca yetişkin çocukları olan ebeveynlerden ziyade küçük yaşta çocukları olanların bu konuda daha fazla sorun yaşadıklarını söyleyebiliriz. Çünkü pandemi öncesinde okul ve arkadaş gurubuyla fazlaca zaman geçiren çocukların pandemi süreciyle birlikte ebeveynlerine daha fazla bağımlı hale gelmeleri, her iki tarafı stresli hale getirdiği için ebeveynlerle çocuklar arasında daha fazla sorunların yaşanmasına sebep olmaktadır.

3.1.2. Teknoloji Bağımlılığı

Aile bireylerinin en fazla üstünde durdukları ikinci önemli sorun alanı ise çocukların özellikle pandemi sürecinde aşırı derecede teknoloji bağımlısı olmaları ve teknolojik aletlerle önceki süreçlere göre çok daha fazla zaman geçirmeleridir. Çocuklarını teknolojik aletlerden uzaklaştırıp dikkatlerini başka yöne çekmeye çalışan ebeveynlerin bu süreçte çocuklarıyla yaşadıkları sorunlara ve çocukları hakkındaki kaygılarına dair bazı alıntılar aşağıda verilmiştir.

“Eskiden okula gidiyordum telefonla fazla uğraşmıyordum. Ama şimdi telefonla fazla vakit geçirdiğim için sıkıntılar çıktı. Her şey teknoloji yüzünden. Onla vakit geçirdiğim için bütün iletişim bozukluğu ondan dolayı ortaya çıktı. İşte sürekli ders çalış diyorlardı. Bırak şu telefonu falan zararlıdır radyasyon falan. (...) Yani bütün düzenim her şeyim bozuldu.” (Ç3).

“Ben genelde odama girip oyun oynuyordum. Öyle geçti korona döneminde vaktim. Yemekten yemeğe görüyorduk birbirimizi onun dışında hep oyundu benim. Hep odamda kapalıyđım. Arada bir tuvalete gittiğimde televizyon odasına gidip ev halkına bi selam veriyordum o kadar

(gülerek). Ben daha çok odama kapandım. Yapacak bir şey yok ders çalışmıyoruz. Ben de odama kapandım oyun oynadım.” (Ç5).

“Bir de şöyle bir durumumuz var bizim. Sabaha kadar uyumuyorlar. Öyle bir şeye alıştılar. Tamamıyla etkilendiler benimkiler. Gece sürekli oyun oynuyorlar. Sabaha kadar ellerinde telefon oyun oynuyorlar. Önceden en azından okul sürecinde erken yatıyorlardı. Böyle oyun şeyi yoktu hiçbir şey yoktu. Sorumlulukları biliyorlardı. Ama şu pandemi girdi bizi mahvetti.” (E5).

“İnternete çok kaptırdılar. Bu konuda çok kaygım oldu. Ben ne yaparsam yapayım evde farklı faaliyetler yapsak ta aramızdan bir anda kayıp gidiyor çocuklar. Ne yaparsak yapalım. Biz hani evdeyiz çocuklar elimizin altında diye düşünürken daha çok uzaklaştı çocuklar maalesef.”(E6).

Yukarıdaki alıntılar dikkate alındığında; pandemi sürecinde çocukların aşırı derecede teknolojiye bağımlı hale geldikleri, teknolojiyle fazlaca zaman geçiren çocukların ebeveynleriyle iletişimsel sıkıntılar yaşadıkları, ebeveynlerin çocuklarıyla teknoloji bağımlılığından dolayı sorunlar yaşadıkları, pandemi süreci nedeniyle sürekli evde kalan çocukların sabaha kadar oyunlarla vakit geçirmeleri sebebiyle aile düzeninde bozulmalar meydana geldiği, ebeveynlerin çocuklarını teknolojiden uzaklaştırma konusunda çaresiz ve yetersiz kaldıkları anlaşılmaktadır.

Pandemi sürecinde eğitimin uzaktan yapılması sebebiyle çocukların zaman planlamasında değişimler yaşanmıştır. Evde daha fazla vakit geçiren çocukların okula ayırdıkları zamanlarını teknolojik aletlerle geçirmeleri, teknolojiye aşırı bağımlı hale gelmelerine, aile düzeninde bozulmaların yaşanmasına, bu sebeple de aile bireyleri arasında sıkıntıların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Önceki süreçlerde gece erken yatan çocuklar pandemi sürecinde zaman kaygılarının olmaması nedeniyle geceleri geç vakitlere kadar oyunlarla meşgul olmaya başlamışlardır. Bu durumdan kaygılanan ebeveynler ise çocuklarının düzenini tekrar sağlamaya çalışırken sorunlar yaşamakta ve ebeveyn çocuk ilişkisi olumsuz yönde etkilenmektedir. Nitekim çoğu zaman çocuklarını teknolojiden uzaklaştırma adına çaba gösteren ebeveynler, bu konuda başarısız oldukları ve çocuklarına söz geçiremedikleri yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır.

472

3.1.3. Aile İlişkilerinde Yaşanan Sorunlar

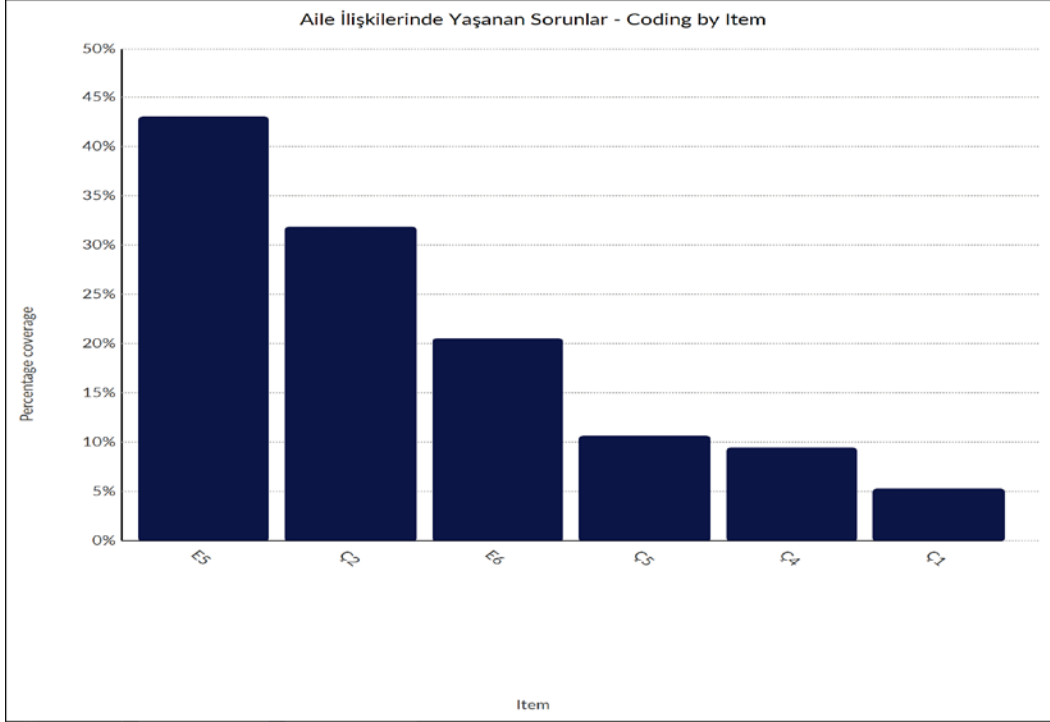
Pandemi sürecinde çocuklarını evde tutmaya çalışan ebeveynlerin çocuklarıyla bu konuda sorunlar yaşadıklarını ve çocukların da aynı şekilde ebeveynleriyle birtakım sıkıntılar ve çatışmalar yaşadıklarını belirtmek gerekir. Aile içi ilişkilerde yaşanan sorunlara dair bazı ifadeler aşağıda yer almaktadır.

“Evet beni kötü etkiledi ailemle de sorun yaşadım yani. Yani böyle çok fazla evin içinde olduğumuz için herkes böyle birbiriyle çok içli dışlı oluyordu. Ondan dolayı çok fazla kavga ediyordum onlarla yani. Kısaca beni çok kısıtlıyorlardı baya. Mesela dışarı çıkacağım diyorlardı sen git virüs getir hep senin boynuna günahı diyorlardı (gülerek). Çıkmamam için bana sorumluluk yüklüyorlardı.” (Ç2).

“Bu pandemi gerçekten benim çocuklarımı çok etkiledi. Önceden dışarıya çıkıyorlardı en azından bir sosyal faaliyet oluyordu arkadaşlarını görüyordu dışarıda okul hayatında özellikle öğretmenleriyle bir ilişkileri vardı. Yine öğretmenleri bunlara destek oluyordu. Çocukların artık her şeyi bozuluyor. Ahlakı bozuluyor. İnan ki her şeyleri bozuldu. Kesinlikle fark ediliyor. Küçük çocuk zaten kendini şımarıklığa vurdu. Önceki zamana göre daha şımarık oldu. Çocuklar dışarıda hırçınlığını atamayınca iyice evde tırlattılar yani. Ondan sonra da aile birbirine giriyordu.” (E5).

“Şöyle söyliyim anne çocuk ilişkimiz kalmayacak nerdeyse. O dereceye geldik. Çocuklar anneye daha çok naz geçiriyor herhalde. Biraz da ergenlik havasına girdi. Bir anda çocuklar kapandı kaldı ve çok hırçınlaştı ister istemez.” (E6).

Yukarıdaki alıntılara göre; bazı çocukların evde aile bireyleriyle fazlaca zaman geçirmesi sebebiyle sorunlar yaşadığı ve bu nedenle aile bireyleriyle ilişkilerinin kötüleştiği, bir kısım ebeveynin görüşlerine göre çocukların evde uzun süre kapalı kalmaları ve sosyal/okul çevrelerinden uzaklaşmaları sebebiyle önceki zamanlara göre daha da hırçınlaştıkları ve bu sebeple de gerek ebeveynlerle gerekse diğer aile bireyleriyle sorunlar yaşadıkları, çocuklarını idare etmeye çalışan ebeveynlerin çocuklarına söz geçirmede zorluk çektikleri ve bazı ebeveynlerin deyimine göre anne-çocuk ilişkisinin büyük oranda zedelendiği, ifade edilmektedir.

Şekil 5. Aile İlişkilerinde Yaşanan Sorunlarla İlgili Katılımcı Görüşlerinin Yüzdelik Grafiği

Yukarıdaki şekle bakıldığında aile ilişkilerinde en çok sorun yaşayan kişilerin ve bunu sıkça dile getirenlerin E5, Ç2 ve E6 olduğu görülmektedir. Bu görüşmecilerin ortak özelliği ise kalabalık aile yapısına sahip olmalarıdır. Bu yönüyle bakıldığında kalabalık ailelerde yaşayan kişilerin bu süreçte aile ilişkilerinin daha fazla bozulduğunu söylemek mümkündür. Çok fazla nüfusa sahip kalabalık aile bireylerinin uzun süre bir arada kapalı kalmaları, aile ilişkilerinin bozulmasına sebep olabilmektedir. Çünkü aile bireyleri bu süreçte birbirleriyle zorunlu olarak çok fazla ilişkiye girmekte ve ortak yaşam alanlarını fazlaca kullanmaktadırlar. Bu durum ise ister istemez aile bireylerinin birbirleriyle fazla muhatap olmalarına ve yaşadıkları stresi birbirlerine yansıtmalarına sebep olmaktadır. Daha sakin aile yapısına sahip ve gerek ebeveynlerin gerekse çocukların kendine ait yaşam alanlarının olduğu ailelerin bu süreçte daha az sorun yaşadıkları yapılan görüşmelerden ve yukarıdaki şekilden anlaşılmaktadır.

3.1.4. Psikolojik Sorunlar

Son olarak pandemi sürecinin, özellikle çocukların psikolojik olarak çöküntü yaşamalarına yol açması nedeniyle ebeveyn çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilediğini ifade edebiliriz. Bu hususta görüşmecilerin bazılarında ait doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

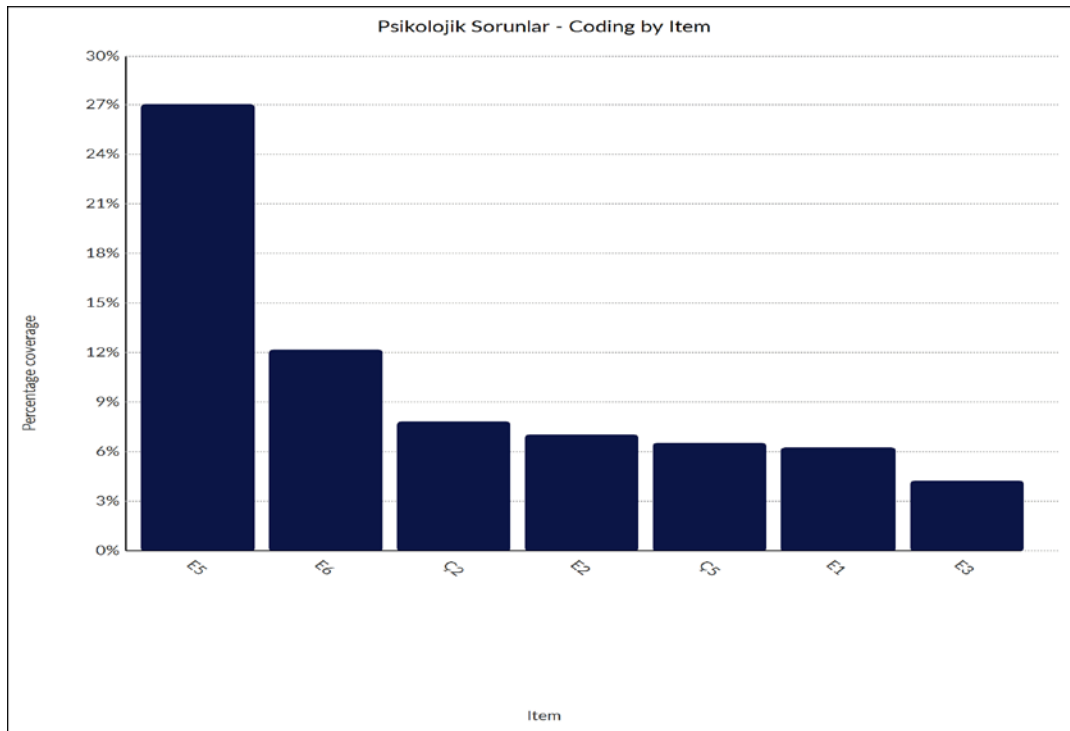
“Ben sıkılıyordum evde kimse gelmiyordu falan. Ondan dolayı annelere falan çıkışıyordum. Ama şimdi öyle değil. Şimdi herkes gidip geliyor ama o zaman çok depresyondaydım çok sinirliydim.” (Ç2).

“Çocuklar şimdi diyor ki anne ne okuyacağım diyor geleceğimiz mi kaldı. Böyle şeyler duygusallık. Ölüm korkusu arada geliyor. Ölüp gideceğiz hastalık bulaşacak diyor. Böyle şeyler

yaşadık işte o dönemleri biraz atlattık. İşte geleceğimiz mi var hangi okulu okuyalım hangi derse çalışalım. Ne geleceğinde bahsediyorsun hiçbir şeyimiz kalmadı. Baya bir karamsarlık dönemi çöktü. Geleceğimizi parlak görmüyorum ben çok mutsuzum falan. O yüzden aldı eline telefonunu sabaha kadar durdu. Kendini oyunlara verdi.” (E5).

“Çok çok. Yani çocuğu çeviremiyorum ne yapacağım. Ya ben rehber öğretmenle de görüştüm. Zaten öncesinde de görüşüyordum. Öncesinde de dersle ilgili sıkıntılarımız vardı ama. Psikiyatrye falan başvurdum artık. Daha öncesinde de vardı böyle bir şey ama bırakmıştık (hastaneye gitmeyi) şimdi bu süreçten dolayı tekrar başlayacağız. Bu süreç onun psikolojik durumunu çok etkiledi. Hatta bu yaz döneminde hastanede falan yattı.” (E6).

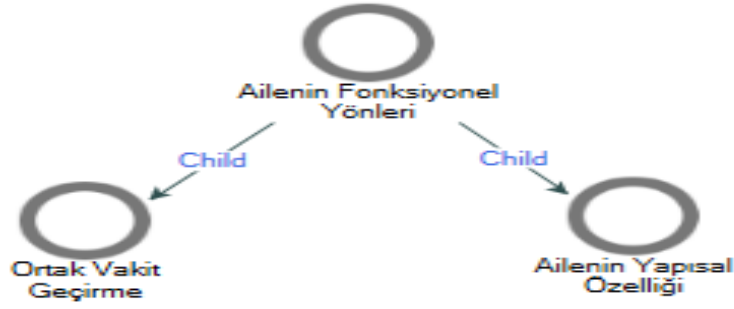
Yukarıdaki ifadelerden; özellikle çocukların bu süreçte psikolojik olarak bazı sorunlar yaşadıkları, psikolojik sorunlar yaşayan çocukların ebeveynlerine karşı davranışlarının olumsuz yönde değiştiği, ebeveynlerine karşı sert çıkışlarda buldukları, bir ebeveynin söylemine göre çocuğunun pandemi sürecinde daha da karamsar bir hale geldiği ve umutsuzluğa kapıldığı, diğer bir ebeveynin ifadesine göre ise çocuğunun mevcut psikiyatrik problemlerinin pandemi sürecinde daha da arttığı, ebeveynlerin çocukların psikolojilerinin bozulması konusunda kaygı duydukları ve çocuklarını yönetme konusunda sıkıntı çektikleri, anlaşılmaktadır.

Şekil 6. Psikolojik Sorunlarla İlgili Katılımcı Görüşlerinin Yüzdelerle Grafiği

Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere psikolojik sorunları en fazla dile getiren kişilerin -önceki sorun alanında olduğu gibi- E5, E6 ve Ç2'dir. Önceki başlıkta belirtildiği üzere bu kişilerin aynı zamanda aile ilişkilerinde en çok sorun yaşayan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Yani aile ilişkilerinde sorun yaşayan çocukların psikolojik olarak ta kötüye gittiklerini ve bu nedenle de ebeveynleriyle ilişkilerinin kötüleştiğini söyleyebiliriz. Psikolojik sorun yaşayan çocukların ise ebeveynlerine karşı daha tahammülsüz hale geldikleri ve ebeveyn çocuk ilişkisinin bu sebeple olumsuz etkilendiği yapılan görüşmelerden anlaşılmaktadır.

3.2. Ailenin Fonksiyonel Yönleri Üzerinden Ebeveyn Çocuk İlişisini Okumak

Şekil 7. “Ailenin Fonksiyonel Yönleri” Temasının Hiyerarşik Dağılımı-Project Map.

Tümevarımsal analiz sonucu elde ettiğimiz ikinci temamız ise “Ailenin Fonksiyonel Yönleri” başlığıdır. Bu tema altında “Ortak Vakit Geçirme” ve “Ailenin Yapısal Özelliği” olmak üzere iki alt kategori bulunmaktadır. Ailenin fonksiyonel yönleri üzerinden pandemi sürecinin ebeveyn çocuk ilişkisine olan etkileri analiz edilecektir.

3.2.1. Ortak Vakit Geçirme

Ailenin fonksiyonel olarak değerlendirebileceğimiz yönlerinden birisi aile bireylerinin bir arada ortak vakit geçirebilme durumudur. Pandemi sürecinde ebeveyn ve çocukların bir arada daha fazla ortak vakit geçirip geçiremediklerini ve bu hususta ailenin ne kadar işlevsel olduğunu ortaya koymak amacıyla bu başlık altında betimsel ve içeriksel analizler yapılmıştır. Bu minvalde bazı doğrudan alıntılar aşağıda verilmiştir.

“Ya evde ful televizyon falan izliyordum. Aileyle sadece çay falan içerdik. Çok fazla bir şey yapmadık mesela. Telefonla falan çok uğraşıyordum. Evde kalınca yapacak başka bir şey olmuyor. Yeğenler geliyordu bazen. Onlarla oynuyordum. Daha fazla telefonla vakit geçiriyordum.” (Ç2).

“Ailemle pek vakit geçiremedik doğrusu. Hep yan yanaydık ama hepimiz bir işle uğraşıyorduk. Bazen geceleri sohbet ediyorduk. Genellikle beraber oluyorduk evde ama herkes bir şeyle uğraşıyordu. Birisi telefonla diğeri işte birinin ödevi olur falan onla öyle işte.” (Ç4).

“Ben genelde odama girip oyun oynuyordum. Öyle geçti korona döneminde vaktim. Yemekten yemeğe görüyorduk birbirimizi onun dışında hep oyundu benim. Hep odamda kapalıyım. Arada bir tuvalete gittiğimde televizyon odasına gidip ev halkına bi selam veriyordum o kadar (gülerek).” (Ç5).

“Çocuklarla falan çok fazla zamanımız olmadı. Benim çocuklarımın öyle ders çalışma durumu olmadığından dolayı genelde okey oynadılar falan işte. Evde sürekli televizyon izleme işte ellerinde hep telefon var zaten. İşte şu Pubg falandır nedir hep onu oynuyorlar. Yoksa çocuklarla aman aman bir ilişkimiz olmadı yani.” (E5).

Yukarıdaki alıntılar analiz edildiğinde; görüşmecilerin çoğunun beyanına göre normal sürece göre pandemi döneminde aile bireyleriyle daha fazla ortak vakit geçirilmediği, bu süreçte bir arada geçirilen fazladan zamanın teknolojik aletlerle veya bireysel zaman geçirme yöntemleriyle tüketildiği, çocukların bu süreçte teknolojiyle daha fazla muhatap olması sebebiyle sadece kısıtlı bir süre (yemekte veya çay sohbetinde) ebeveynleriyle bir araya geldikleri, bazı ebeveynlerin görüşlerine göre çocukların evde ders dışı zamanlarının çoğunu oyunlarla ve televizyon izlemeyle geçirdiği için bu süreçte ebeveyn-çocuk ilişkilerinin pek olmadığı, anlaşılmaktadır. Görüşmelerden

elde edilen bulgulara göre pandemi sürecinde ailenin ortak zaman geçirme yönünden işlevsel olmadığını söylemek mümkündür.

Şekil 8. Görüşmecilerin Ortak Vakit Geçirebilme Durumu-Mind Map.

Bu hususta son olarak bazı görüşmecilerin pandemi sürecini olumlu olarak değerlendirdiklerini de belirtmek gerekir. Yukarıdaki şekilde de anlaşıldığı üzere bazı görüşmeciler, çocuklarıyla daha fazla vakit geçirebildikleri için bu süreci aile ilişkilerini güçlendirmesi bakımından iyi bir süreç olarak değerlendirmişlerdir. Fakat bu iki görüşmeci (E2, E3) de uzun süre çocuklarını göremediklerinden ve çocuklarıyla sık sık görüşme imkanlarının olmamasından dolayı bu süreci çocuklarıyla özlem giderme yönünden iyi bir fırsat olarak değerlendirmişlerdir. Normal süreçlerde ebeveynleriyle çok fazla zaman geçiremeyen ve evden uzakta yaşayan çocukların pandemi sürecinde zorunlu olarak ebeveynlerinin yanına gelmesi, ortak vakitlerinin artmasını sağlamıştır. Bu yönüyle bakıldığında aile bireylerine ortak vakit geçirme fırsatı sağlayarak ebeveyn çocuk ilişkisini güçlendirmesi bakımından pandemi sürecinin pozitif yönünün de olduğunu belirtmek gerekir.

476

3.2.2. Ailenin Yapısal Özelliği

Ailenin fonksiyonel özellikleri teması altında son olarak, ailenin yapısal özelliğinin aile bireyleri arasındaki ilişkiyi ve düzeni korumadaki işlevi analiz edilmiştir. Ailenin yapısal özelliğinin pandemi sürecinde aile ilişkileri ve düzenindeki değişimin yönünü de etkilediğini söyleyebiliriz. Bu hususta bazı ifadeler aşağıda verilmiştir.

“Biz açıkçası pandemiye çok fazla hissetmedik. Çünkü bizim aile yaşantımız pandemi öncesinde nasılsa pandemi sonrasında da aynen devam etti. Yani boş zamanlarımız hep bir aradaydı zaten. Hani günümüzdeki klasik ev hayatında işte her çocuk odasına çekilir, anne baba elinde telefon falan. Böyle bir yaşantımız zaten yoktu. Biz her şeyimizi anlık paylaşılan bir aile olduğumuz için. Pandemi bizi çok fazla etkilemedi. O konuda da psikoloji olarak depresyon noktasında da şükür bize hiç uğramadı.” (E1).

“Ekstra bir şey olmadı. Nihayetinde evde de o sorumluluklar devam etti. Düzen oturduktan sonra... Çocukların hepsi bir arada bulunmadı, bir alana yığılmadı. Bir odada birisi kendi işini yaptı diğer odada birisi. Bizim yaşam şeklimiz oturduğu için. Yani alışkanlıklarla da alakalı. Yani bir insan akşamları bile arkadaşlarıyla vakit geçiriyordur belki. Bir şekilde dışarıya çıkamaması onda bir daralmaya yol açacaktır. Yaşam şeklindeki alışkanlıklarında değişiklik olacağı için. Evdeki zaman geçirme belki onu bir süre sonra boşacaktır. O stres haliyle de belki çevresindekilere huzursuzluk verecektir. Ama bizim ailede böyle bir şey olmadığı için.” (E2).

Yukarıdaki alıntıların içeriği analiz edildiğinde; ailenin mevcut düzeninin pandemi sürecinde de aynen devam etmesi durumunda pandeminin olumsuz etkilerinin en aza indirilebileceği, aile

bireyleri arasındaki iletişimin ve paylaşımın iyi olduğu ailelerin bu süreci daha iyi yönetebildiği, aile bireylerinin ev içerisinde farklı işlerle meşgul olması ve hayat sahalarının geniş olması durumunda ilişkilerin daha iyi düzeyde ilerleyebileceği, ayrıca gerek ebeveynlerin gerekse çocukların çok fazla dışarıya bağımlı iş ve faaliyetlerinin olmaması durumunda pandemi sürecini evde daha sağlıklı atlatabilecekleri, anlaşılmaktadır. Ailenin yapısal özelliğine göre aile ilişkileri ve düzeninde pandemi etkilerinin değişiklik göstermesi, ailenin yapısal özelliğinin fonksiyonel olarak pandemi sürecinde olumlu bir işleve sahip olduğunu göstermektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Covid-19 pandemisi toplumsal olarak oluşturulmuş her düzeni değişime uğrattığı gibi aile düzenini de belli noktalarda etkilemiştir. Genelde aile kurumunu özelde ise aile bireyleri arasındaki ilişkileri nasıl etkilediği hususu önem arz etmektedir. Çünkü aile, toplumsal bir kurum olarak birçok insanın içerisinde bulunduğu ya da bulunmak zorunda olduğu bir yapı olmakla beraber toplumsal işleyişin sürdürülmesinde büyük rollere sahiptir.

Toplumsal işleyişin sağlıklı bir şekilde yürümesi kurumların düzenli bir şekilde rollerini icra etmesine bağlıdır. Bu rollerin icrası diğer kurumlarda olduğu gibi aile kurumunda da -genel manada- üzerinde uzlaşmış kurallarla veya alışkanlıklarla yürümektedir. Aile bireyleri hem aile içi hem de aile dışı hayatlarında uzlaşmış kural veya alışkanlıklar çerçevesinde hareket etmektedirler. Böylece gündelik hayatın her anı belirli meşguliyetlere bölünmüş şekilde ilerlemektedir. Örneğin ebeveynler zamanlarının büyük çoğunluğunu iş, sosyal ve aile hayatı ile ilgili meşguliyetlerle geçirirken, çocuklar ise eğitim ve sosyal hayatındaki uğraşlarla geçirmektedirler.

Aile hayatındaki bu rutin ve sıradan işleyiş olağan durumlarda geçerli iken Covid-19 salgını gibi olağanüstü durumlar karşısında her toplumsal yapı gibi ailenin de işleyiş mekanizması sekteye uğramıştır. İnsan ilişkilerindeki kısıtlamalar dolayısıyla aile bireyleri normal zamanlara göre ev içerisinde daha fazla zaman geçirdiklerinden dolayı aile bireyleri arasındaki ilişkinin mahiyeti Covid-19 salgını sürecinde daha farklı bir boyut kazanmıştır. Ebeveynlerin ve çocukların dışarıdaki hayatından uzaklaşıp birlikte zaman geçirmek zorunda kalmaları, ebeveyn ve çocuk arasında çeşitli sebeplerle gerilimlerin ve sorunlu mevzuların artmasına sebep olmuştur. Ayrıca bu süreci yönetmeye çalışan ebeveyn ve çocuklar açısından ailenin işlevsel olup olmadığı da ayrı bir tartışma konusu olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu bağlamda Covid-19 salgınının ebeveyn çocuk ilişkisine nasıl ve ne yönde etkide bulunduğunu tespit etme amaçlı yapılan bu araştırmada bazı önemli bulgular elde edilmiştir. Genel manada Covid-19 sürecinde çocukların yaşadıkları eğitim sorunları, teknoloji bağımlılığı, aile ilişkilerindeki sorunlar ve psikolojik sorunlar gibi problem alanları, ebeveyn ve çocukları arasında sürekli tartışmalara sebep olduğundan dolayı ebeveyn çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilemiştir. Çocukların bu süreçte yaşadıkları sorunların ebeveynleri kaygılandırması ve çocukların eve kapanmaları sebebiyle hırçınlaşması ve gerilim yaşamaları, bu sorunların düzeltilmesi çabasına giren ebeveynlerle çocukları arasında tartışma ve sıkıntıların yaşanmasına sebep olmuştur.

Özellikle eğitim sorunu ve teknoloji bağımlılığı bu süreçte ortaya çıkan en önemli sorunlardır. Ebeveynlerin çocuklarını derse adapte etmeye çalışırken sorunlar yaşadıkları ve onları yönetme konusunda başarısız oldukları anlaşılmaktadır. Çocuklarının geri kaldığından kaygılanan ebeveynler, dersler konusunda çocuklarına çok fazla baskı yaptıkları için çocuklarıyla sürekli sıkıntılar yaşadıkları, bu sebeple de ebeveyn çocuk ilişkisinin zedelendiği ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca bu süreçte okula gitmeyen çocukların sürekli evde vakit geçirmeleri sebebiyle teknolojik aletlere bağımlı hale geldikleri, çocuklarını oyun oynamaktan alıkoyamayan ebeveynlerin çocukları

hakkında derin kaygılar yaşadıkları, teknoloji bağımlılığının hem ebeveyn çocuk arasındaki iletişimi azalttığı hem de çocukların ders çalışmasını büyük oranda engellediği, ortaya konan diğer önemli bulgumuzdur. Bunların dışında çocukların çok fazla evde kalmaları sebebiyle hırçınlaştıkları ve bu sebeple aile ilişkilerinde bozulmalar yaşandığı, yine bu süreçte özellikle çocuklarda psikolojik problemlerin baş gösterdiği veya var olan psikolojik/ruhsal problemlerin daha da arttığı bulguları elde edilmiştir. Sonuç olarak; ebeveyn çocuk arasında sürekli tartışma konusu olan eğitim sorunu, teknoloji bağımlılığı, aile ilişkilerindeki sorunlar ve psikolojik sorunlar gibi bilhassa çocukların yaşadıkları sorun alanları ve yine bu sorunlar nedeniyle ebeveynlerin çocukları hakkında kaygılarının artması sonucu çocuklarına baskı uygulamaları, ebeveyn çocuk ilişkisini olumsuz yönde etkilemiştir.

Her ne kadar aile bireyleri salgın sürecinde bir arada daha fazla bulunmak zorunda kalsalar da ortak olarak geçirdikleri zamanın salgın öncesi sürece göre değişiklik göstermediği, bu süreçte çocukların zamanlarının çoğunu teknolojik aletlerle geçirdikleri, kendi odalarında oyun oynayarak zaman geçiren çocukların ebeveynleriyle iletişimlerinin azaldığı, görüşmelerden elde edilen diğer önemli bulgulardır. Bu bulguya dayanarak salgın sürecinde ailenin bireylere 'ortak vakit geçirme' yönünden işlevsel olarak bir katkısının olmadığı söylenebilir. Fakat oturmuş aile düzeni, iletişimin ve paylaşımın iyi olması, ev içi yaşam alanının geniş olması, aile bireylerinin dışarıya bağımlı olmaması gibi 'ailenin yapısal özellikleri', salgın sürecinin daha kolay atlatılmasını sağladığı için ailenin bu yönüyle işlevsel olabildiği ortaya konmuştur.

Literatüre bakıldığında konuyla alakalı olarak Covid-19 sürecinin aile hayatına olan etkilerine ilişkin bazı önemli araştırmalar yapılmıştır. Birleşmiş Milletler (BM) raporu, dünya genelinde aile içi şiddet olaylarının salgın döneminde 5 kat arttığını bildirmiştir (UN Women, 2021). Çin'de salgın sürecinde aile içi şiddet olaylarında ve boşanma oranlarında yoğun bir artış olduğu görülmüştür (Zhang, 2020). Yine Barış ve Taylan (2020) yaptığı araştırmada pandemi döneminde aile bireylerinin bir arada fazla zaman geçirmeleri sebebiyle tartışma konusu olan mevzuların arttığını, aynı zamanda salgın sürecinde aile içi iletişimin artması sebebiyle de pandeminin kısmen de olsa olumlu etkilerinin olduğunu ortaya koymuşlardır. Ebeveynlerle yapılan bir başka araştırmaya göre pandemi döneminde psikolojik sorunlar, sağlık sorunları ve eğitim sorunları gibi sorunların baş gösterdiği anlaşılmıştır (Başaran ve Aksoy, 2020). Bir başka araştırmada Covid-19 pandemi sürecinde ebeveynlerin aile ilişkileri, ev yönetimi ve çocuklarda davranış yönetimi ve aile içi iletişim konusunda olumsuzluklar yaşandığı tespit edilmiştir (Çelik ve Çak, 2021). Estonya'da çocuklarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre ise salgının ilk döneminde iyileşen aile ilişkilerinin salgının ikinci dalgasının gelmesiyle birlikte çocukların sıkılmasından ötürü giderek bozulduğu, aynı zamanda teknolojiye olan bağımlılığın çocukları gerçek hayattan kopardığı ortaya konmuştur (Kutsar ve Kurvet-Käosaar, 2021).

Yapılan araştırmaların ortaya koydukları bulgular incelendiğinde araştırmamızda elde ettiğimiz bulguların sonuçlarıyla benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Aile içerisinde çatışmaların artması, bazı problematik mevzuların aile bireyleri arasında tartışma konusu olması, psikolojik ve ruhsal problemlerin artması, salgının aile üzerindeki olumsuz etkilerini göstermektedir. Sonuç olarak salgının aile hayatını genel manada olumsuz etkilediği, ayrıca kısmen de olsa aile ilişkilerini ve iletişimi geliştirdiğinden dolayı da olumlu bazı taraflarının olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

Althusser, L. (2003). *İdeoloji ve devletin ideolojik aygıtları* (Çev. A. Tümertekin). İstanbul: İthaki.

Arikan, A. (2018). Ailenin tarihsel, kuramsal ve toplumsal temelleri. *Aile Eğitimi* (s. 2-31). içinde Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

- Barış, İ., & Taylan, H. H. (2020). Küresel salgın sürecinde Türkiye’de aile içi sorunlar. *NOSYON: Uluslararası Toplum ve Kültür Çalışmaları Dergisi*, 5, 13-32.
- Başaran, M., & Aksoy, A. (2020). Anne-babaların korona-virüs (covid-19) salgını sürecinde aile yaşantılarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 669-678.
- Blumer, H. (1969). *Symbolic interactionism: perspective and method*. University of California Press: Prentice-Hall.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Çabuk Kaya, N. (2012). Aile ve çocuk. A. Kasapoğlu, & N. Karkiner içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 106-134). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Çelik, Ş., & Çak, E. (2021). COVID-19 Pandemi Sürecinin Aile Üzerine Etkisi. *Gevher Nesibe Tıp ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(11), 43-49.
- Durkheim, E. (1994). *Sosyolojik metodun kuralları* (Çev.: E. Aytekin). İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Durkheim, E. (2015). *İntihar* (Çev.: Z. İlkelen). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Engels, F. (2015). *Ailenin, özel mülkiyetin ve devletin kökeni* (çev.: S. Kırgeç). Ankara: Melisa Matbaası.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji* (Çev. C. Güzel). İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökce, H. (2017). Dünü, bugünü, yarını ile aile. *Sosyoloji Notları*, 1(1), 50-63.
- Güler, A., Halıcıoğlu, M. B., & Taşgın, S. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Henslin, J. M. (2015). *Sociology: a down-to-earth approach core concepts*. Edwardsville: Pearson.
- Kasapoğlu, A. (2012). Sosyolojik yaklaşımlar temelinde aile kuramları. A. Kasapoğlu, & N. Karkiner içinde, *Aile Sosyolojisi* (s. 2-28). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Kinloch, G. C. (2014). *Sosyolojik teori* (Çev.: T. G.İçli & D. Ayan). Ankara: Birleşik Yayınevi.
- Kutsar, D. & Kurvet-Käosaar, (2021). The Impact of the COVID-19 pandemic on families: Young people’s experiences in Estonia. *Frontiers in Sociology*, doi: 10.3389/fsoc.2021.732984.
- Mead, G. H. (1912). The Mechanism of social consciousness. *the journal of philosophy, psychology and scientific methods*, 9 (15),401-406.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma (desen ve uygulama için bir rehber)* (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayınları.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri I* (Çev. S. Özge). Ankara: Yayın Odası.
- Parsons, T. (2005). *The Social System*. Oxfordshire: Routledge.
- Ritzer, G. (2014). *Klasik sosyoloji kuramları* (Çev.: H. Hülür). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Sala, B. (2019). Uyumdan çatışmaya: Bir ara kurum olarak ailenin sosyalleşme sürecindeki rolü. Ö. Altunsu Sönmez, & G. Aksan içinde, *Aile Kurumuna Farklı Bakışlar* (s. 129-168). Ankara: Çizgi Kitabevi.
- Swingewood, A. (2010). *Sosyolojik düşüncenin kısa tarihi* (Çev. O. Akınhay). İstanbul: İdil Matbaacılık.
- Turner, J. H., Beeghley, L., & Powers, C. H. (2013). *Sosyolojik teinin oluşumu* (Çev.: Ü. Tatlıcan). Ankara: Sentez Yayınları.
- UN Women, (2021). Facts and figures: Ending violence against women. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>. Last updated January 2022.
- Yener, S. (2018). Sosyolojik kuramlar çerçevesinde aile ve girişimcilik ilişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 869-878.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Zhang, (2020). The Influence of the ongoing Covid-19 pandemic on family violence in China. *Nature Public Health Emergency Collection*, 1-11.
- Zengin, Z. S., & Arpağuş, F. (2018). Bilim ve bilimsel yöntem giriş. Ö. Güngör içinde, *Bilimsel Araştırma Süreçleri* (s. 21-49). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Wallace, R. A., & Wolf, A. (2018). *Çağdaş sosyoloji kuramları* (Çev.:L. Elburuz ve M. R. Ayas). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

One of the events that disrupt the social order and family order is the Covid-19 pandemic. Family relationships, which normally function normally, have undergone a sudden change during the extraordinary Covid-19 pandemic. The daily life practices of both parents and children have undergone a great change due to closures and restrictions in human relations. While the responsibility of children is shared by the family, educational institution and social environment in normal times, these responsibilities have been undertaken by the parents to substantially during the pandemic process. In addition to this situation, the intensification of relations between children who are away from school and social life and parents who are away from work and social life at home has caused some tensions and problematic issues between parents and children. The increase in tensions and problematic issues between parents and their children has led to the breakdown of relations between parents and children.

Methods

Qualitative research method was used in the research. The reason for using this method is that it provides a deep analysis of people's thoughts, attitudes and behaviors, as well as revealing the specific meanings underlying people's experiences, revealing data that cannot be obtained with quantitative research and numerical data. As a matter of fact, flexible data such as sentences, words, symbols and photographs obtained as a result of qualitative research, the meanings of how people perceive the world and how they experience their own world require methods and techniques used by interpretive social science rather than the strategies and data collection techniques of quantitative research (Neuman, 2016). : 224; Yıldırım and Şimşek, 2013: 47; Zengin and Arpagus, 2018: 29; Güler, Halıcıoğlu and Taşgın, 2015: 39; Merriam, 2013: 13). In this respect, the interpretive and flexible data collection techniques of qualitative research are beneficial for us, since the purpose of our research is to analyze all aspects of the meaningful social realities underlying people's experiences.

Findings and Comment

While the routine and ordinary functioning in family life is valid in ordinary situations, the functioning of the family, like every social structure, has been interrupted in the face of extraordinary situations such as the Covid-19 pandemic. Due to the restrictions in human relations, the nature of the relationship between family members has gained a different dimension during the Covid-19 pandemic, as family members spend more time at home than normal times. The fact that parents and children have to stay away from their outside life and spend time together has led to an increase in tensions and problematic issues between parents and children for various reasons. In addition, whether the family is functional in terms of parents and children trying to manage this process has emerged as a separate discussion topic.

In this context, some important findings were obtained in this research, which was conducted to determine how and in what way the Covid-19 pandemic affected the parent-child relationship. In general, problem areas such as education problems, technology addiction, problems in family relations and psychological problems experienced by children during the Covid-19 process have negatively affected the parent-child relationship because they cause constant discussions between parents and their children. The problems experienced by the children in this process worried the parents, and the children became angry and stressed due to their staying at home, causing discussions and troubles between the parents who tried to fix these problems and their children.

Conclusion

The increase in conflicts within the family, the fact that some problematic issues are the subject of discussion among family members, and the increase in psychological and mental problems show the negative effects of the pandemic on the family. As a result, it is possible to say that the pandemic has negative effects on family life in general, and also has some positive aspects, albeit partially, because it improves family relations and communication.

Etik Kurul Raporu

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ) ETİK KURULU PROJE ONAY BELGESİ

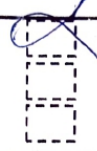

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Programı Doktora öğrencilerinden Coşkun SAĞLIK'ın, "Covid-19 Sürecinin Ebeveyn-Çocuk İlişkisine Etkisi" adlı araştırması değerlendirilmiştir. (Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

AYBÜ ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2021 - 401
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	26.08.2021
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	22.09.2021-32
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

		İMZA
Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	Başkan	
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ	Üye	
Doç. Dr. Behlül TOKUR	Üye	
Doç. Dr. Birgül ÖZKAN	Üye	
Doç. Dr. Yüksel Akay UNVAN	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Şule KAYA	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul DEMİRDEL	Üye	

481